

Александра Унџервегер

СТЕВИНЕ ПРИЧЕ

У наше двориште Степа је почео да свраћа једног сутона. Чини ми се — био је баш четвртак. Уходао је мирно, мирноћом која је говорила: сви су правци исти и свратио-не-свратио ја овде, исто ми се хвата. Затражио је воде, равнодушан хоће ли је добити или неће, јер толико је воде на свету...

Дечасти су се прибили један уз другог као да их његово присуство помало угрожава и правили су се да га не примећују. Девојчице су почеле да разговарају нешто гласније него обично, и некако нервозно, трзајући се, да се смеју.

Ја сам му дала воде.

Није ме ни погледао. Отпио је пола чаше ни брзо, ни споро, ни жедно, ни жудно; отпио је пола чаше свестан сваког гутљаја понаособ. Гледала сам га како пије воду и размишљала о томе како сам заборавила њен укус, како је немилице трошим, како трошећи ствари допуштамо да оне троше нас.

Потом је сео на степеник до мене, испред старих зелених полуољуштених врата на која смо урезивали све новости из љубавног живота у нашем крају и за која смо одавно заборавили куда воде.

Наш крај сачињавало је неколико дворишта, забачених и одбачених, лицем окренутих једном слепом и затрављеном колосеку. Колосек се ту једноставно прекидао и од других слепих колосека разликовало га је то што је био „слеп” са обе стране; нити је однекуд долазио, нити је куда водио — само парче мердевина са челичним вертикалама и дрвеним хоризонталама, помало упредено, положено на земљу.

И три дворишта ка њему окренута.

Изгледа да се на њему нико није дуго задржавао, бар судећи по томе што његова историја није допрла до нас. Као да је није ни било. Нисмо

знали када је направљен, ни зашто, да ли је био повезан са железничком мрежом са ове, оне, или можда обе стране...

Иза дворишта био је брег, а иза брега град. Почињао је малим, каљавим уличицама, настављао се двориштима која чувају авлијанери, а потом су улице бивале све шире, а пси раснији и ћутљивији.

Сваки пут када бих пошла у град застала бих на врху брега и гледала дуго и заљубљено доле. Осећала сам његово тешко дисање, његов топли дах што се вукао по тлу додиривао би ми глежњеве. Одгонетала сам замор у протестујућем мрмљању које је испуштао, сад већ по навици, не надајући се да ће га ико од по-њему-милећих створења разумети. Наслућивала сам старост у његовом накашљавању за које није више било снаге у астматичним плућима. И волела сам га.

Кад смо се доселили у средње од три дворишта (тата, сестра и ја), тата нас није пуштао да одлазимо доле. Било је лето и није се ишло у школу. На врху брега био је неки забавни парк, не толико забаван колико добар изговор нашем оцу да нас не пушта у град. Он није могао да разуме његова накашљавања, њему су она изгледала као потмула претња. Није разумео ни склеротична закречења његових саобраћајница. Ништа није схватао, као да нису били вршњаци. Или баш зато што су били вршњаци није хтео да схвати. Шта год био узрок те очеве нетрпељивости, она је проузроковала да сам тог лета град само посматрала. Одозго. Са чежњом и разумевањем.

Мислим да је разумевао и он мене. Често би ми намигнуо неком од својих разнобојних светлећих реклама, а ја бих устрептала замишљајући наш први сусрет и онда би се ти трептаји спустили до њега, а он се правило како ништа не примећује, да ме не постиди. Неки пут би ме пробудио. Дошапнуо би ми нешто у сну, или би ми то досветлуцнуо, и ја сам излазила буновна и снена на брег и гледала доле, а он се правило да ништа није било, да он никакве везе нема са овим мојим изненадним буђењем и онда би ми, онако „случајно”, поклонио ниски птичји лет по закрвављеном јутарњем небу, облак чађавог дима из белог и витког димњака, прву јутарњу румен што би се одбила о огледало реке, тек незнатно га улегнувши.

Веровала сам му и никада ме лењост није спречила да му се одазовем.

Понекад би ме меки и топли чаршафи миловали трљајући се о мене као веште оријенталне жене, не би ли ме примамили да останем у њиховом окриљу, а ја сам истрчавала на кишу, на ветар, на сунце, на све сам истрчавала, пуна радости и поверења.

Никада ме није преварио.

Гледали смо се тако данима, зорама, вечерима пре него што је дошло до нашег првог сусрета који се, како то обично бива, десио случајно. Сестри је требало купити ципеле. Отац је тих дана примио неки вишак. Откад нема маме, у куповину смо увек ишли сви заједно.

Заостајала сам пар корака за њима јер нисам знала ни куд ћу ни шта ћу од голицања у стомаку.

— Смиљка!

— Молим?

— Шта стално каскаш за нама?! Дођи, дај ми руку.

Нисам волела да га држим за руку. Не последњих годину дана. Лепа је у томе уживала — обесила би се оцу о руку и изгледала сад-ми-нико-ништа-не-може, као да јој је неко и без тога нешто хтео. Млађа је од мене

две године, али то није изговор. Ја се никада нисам тако качила и тако дизала нос. Да нам је тата којим случајем председник републике, или тако нешто, морали бисмо је у град носити на узици, као балон, да не одлети некуд тако надувана.

Ухватила сам корак са њима, али руку нисам дала.

А било је тешко држати корак са њима. Ништа нису примећивали — ни како земља дише, ни како камење поскакује, ни како нам поветарац дошаптава, поруке града... Ама, сасвим неписмена створења, тај мој отац и та моја сестра што су јој неопходне ципеле! Свуда око нас гомиле записа, један другог прекривају, не можеш их расплести, а они: као она три мајмуна — нити чују, нити виде, није ни битно за трећег и онако их је двоје, они: као она два мајмуна...

Тако заостајући и сустижући их, дођох и до прве асфалтиране улице. Закорачила сам бојаљиво, стрепећи да нешто не пропустим, напета од ишчекивања, спремна да овај тренутак понесем са собом кроз цео живот.

Наш први сусрет.

Нога ми је дотакла тле и отуда се нешто прелило у мене, љубав, шта ли, па сам се усправила и ходала понесеније него што би та моја сестра и три оца да има, а не овог нашег једног-јадног, што се од дувана и сам спарушио као лист. Кад сам први пут видела фотографију једне мумије сетила сам се свог оца и помислила како овај свет можда и није онај што претходи загробном, него баш тај, загробни, и како ћемо ми морати овако довека. Испрсила сам се, кажем, заборавивши на њих, присутна у сваком кораку, баш као што је онај Стева што је једног четвртка дошао у наше двориште пио воду, присутан у сваком гутљају.

Како смо се приближавали центру, улице су бивале све шире, као крвни судови што су ближе срцу. А у самом срцу шумело је од крви, људи, аутомобила, светлудало, шаренело се...

На повратку кући, пењући се уз брег, приметих да држим неку кутију. Хтедох да је пружим сестри — зашто бих ја теглила њене ципеле — кад спазих да и она држи исту такву. Са својим старим ципелама, вероватно, јер је на ногама имала нове, одвратне, са црвеном машном. Сигурно сам и ја у кутији носила једне такве... и утом стигосмо на врх брега. Одатле су наша три дворишта изгледала најлепше. Иако су својом одвојеношћу од града упућена једно на друго, или баш зато, свако је свет за себе. У првом, гледано с лева на десно, а из правца пруге, само су две оније беле кућице са трошним, али још црвеним крововима. У једној живи Мара са пуно деце. Неки пут се код ње, на пар дана, појави и неки мушкарац. Његово присуство се више примећује по мушким гаћама на сушили, њеном смирењем и некако замишљеном изразу лица кад пође ујутру преко, у продавницу, по томе што деца буду мусавија и прљавија него обично, јер се заиграју па остану напољу по цео дан — него што га ми доиста виђамо. У ствари, не знам да ли га је икада ико и видео. Изгледа да ноћу и долази и одлази, и свакакве приче колају о њему. Баба, у кућици прекопута, што живи ту сама већ годинама и која једина можда зна откуд наш слепи колосек овде, на коју је страну био слеп раније, а на коју није, и још много штошта што бих је ја питала, ни са ким не говори. А можда је и сама слепа попут колосека. Кад радознале комшије из суседног дворишта запитају нешто децу о том њиховом посетиоцу, она гледају као да не разумеју питање, и ништа не говоре, а у остала сва дворишта радозналост кључа док се гаће онако безбрижно, све ликујући, вијоре на сушили и ни оне не могу ништа да кажу. Или неће.

У другом дворишту, средњем, мом, све је другачије. Зграда у којој станујемо саграђена је у облику ћириличног слова „П” и на њеној чеоној страни, окренутој према брегу, постоји велики лучни отвор. С леве и десне стране овог отвора врата су за степеништа, а изнад њега, у „мостићу”, па-лази се наш стан, тако да имамо најјединственију позицију у целој насеоби-ни — наши прозори гледају и у брег што расте одмах за зградом, и у уну-трашњост дворишта. Чини се да је зграда некада била правоугаона и да је исти такав „мостић” постојао и са друге стране, судећи по томе што су се фасаде остала два крила завршавале мозаицима сложеним од купатилских и кухињских зидова и по томе што је земља на простору наспрам нашег „мостића”, на месту где би се налазио тај други да је постојао, била угаже-на и тврда, а где-где је вирила понека гранитна коцка, глатка попут огледа-ла.

Волела сам да замишљам, седећи на прозору и клатећи ногама, ка-ко испод мене протиче река људи, ужурбано да не изгуби последњи воз. На-равно, доле није било никога осим домаћих, а домаће су, осим нас, чиниле две породице из левог крила и три брачна пара без деце из десног. Ове из десног никако нисам успевала да разликујем; ретко су се појављивали и на-ликовали су једни на друге. Те три жене и та три мушкарца носили су стал-но неку тугу за собом и пису волели да се срећу. Обично су се мимоилази-ли уз лаки климај глава, као да су заћутали заувек. И сви су имали неку чудну сиву кожу, као да је и она заћутала. С друге стране живеле су две ве-селе породице. Прва и друга. Прва се састојала од бабе, деде, маме, тате, та-тиног брата и троје деце. Деца су била: Сања, Лелина школска другарица, Нена, моја школска другарица и Милош, њихов брат, ничији школски друг, ако је тај уопште и ишао у школу. „Оснивачи” друге веселе породице били су тата-Риста, увек замазан и увек припит аутомеханичар и његова домаћи-ца-жена Оља што је изгледала као да ће се свакога тренутка распасти, а упорно је остајала цела; висиле су са ње и по њој наруквице, укоснице, сук-ње, мараме, перле, папилотне као да ће се овог тренутка расути, а ипак, све је остајало на својим климавим местима као да је нека само њој позната си-ла све то држала на окупу. И не само све то по њој окачено, него и ту поро-дицу: тог мужа-Ристу што јој се свакога дана уз осмех враћао и њихово чет-воро деце којима нико није могао запамтити имена јер су се пекако одле-пљивала од њих, слабо причвршћена за њихове душе. Та имена била су је-дино што њихова мајка није успевала да држи на окупу: стално су се разле-тала наоколо и мешала са свим другим дозваним и недозваним, нашим и туђим, постојећим и непостојећим именима. Кад год би их дозивали кући на вечеру, у дворишту би настала пометња. Никада не бисмо знали кога то зову, а неки пут ми се чинило да то ни они сами не знају. А онда смо се по-лако навикли. Знали смо да када не знамо ко је „прозван”, то мора бити не-ко од њих четворо. Били су весели, добро ухрањени, као мали ружичасти прасићи, два мушка, два женска, плавоока. Најстарије је ишло са мном у разред, али никада нисмо разговарали. Чак ни њему име нисам знала. Зва-ла сам га за себе Моша.

„Двојка” је било треће двориште. Тако смо га звали јер је у свим станчињима у старој, дугој и уској згради живело по двоје. Сви станови, а било их је десетак, излазили су на двориште и вратима су били окренути пружу. Станари су се често мењали и то увек у паровима. Било је ту најра-зличитијих комбинација: баба и унук, сестре, средовечни брачни пар, мла-ди брачни пар, човек и пас, жена и папагај, неко двоје од којих је једно не-

куда одлазило предвече и враћало се у зору (женско), а друго одлазило зором и враћало се увече (мушко), нисмо знали у каквим су односима они били, затим мајка и кћи, обе лепотице... Једини изузетак били су мајка учитељица клавира са синовима близанцима. Ти станари из двојке тако су се брзо смењивали да ми из осталих дворишта нисмо успевали ни да их упознамо, ни да их упамтимо. Само су се без наговештаја појављивала нова лица, и исто тако без наговештаја нестајала.

Деце је увек било довољно за све оне игре у којима ја углавном нисам учествовала, не зато што сам хтела да се издвајам, већ зато што то једноставно нисам могла — као да је из дана у дан растао неки посматрач у мени и нико и ништа га није могло натерати да учествује и поред моје добре воље.

Углавном бих седела на степенику испред зелених ољуштених врата, на коме сам седела и онога дана када се Степа појавио, и гледала. А могло се свашта видети тако када се не учествује. Знала сам ко кога воли и ко кога мрзи. Толико сам се извежбала да сам ускоро могла да погодим и ко ће кога заволетати. Починјала сам да наслућујем одласке неких из двојке унапред, и када би заиста и отишли, једино се ја не бих изненадила.

Тако је у мом животу било када је први пут дошао Степа да затражи чашу воде.

Степа је имао тридесетак година и био је леп, што ја нисам приметила и што можда никада и не бих приметила да нисам чула друге девојчице како разговарају о томе на ког им глумца личи. Мислим да нисам приметила да је леп јер је био још више нешто друго за шта ја нисам могла да нађем име и чега сам се плашила. Тада, први пут, кад сам му дала чашу воде, спустио се на степеник поред мене и почео да завија, дуго и замишљено, цигарету. Никада није пушио већ готове цигарете, увек те које је сам справљао рукама које су ми због нечега изгледале као да му не припадају. Нисам знала због чега. Када се Степа појавио приметила сам колико има ствари за која немам готова имена, које не умем да кажем и за које сам сумњала да се уопште и могу изрећи. Никада се није знало када ће се појавити, одакле долази и куда иде. Неки пут би седео ту, на степенику, сатима, неки пут би се задржао само пар минута. Воду, после тог првог пута, никада поново није затражио. Седела бих уз њега све време и не бисмо проговарали. Мирисао ми је на даљину и увек ме је обузимала жеља да га лизнем. Мислила сам: мора бити да је сланкаст.

На нашу малу заједницу његови доласци почели су да делују узнемиравајуће. Сви они учесници разноразних игара спонтано су се претворили у глумце у представама које су се играле за Стеву, а које он или није примећивао, или није сматрао да је потребно да покаже како их примећује. Нико није имао храбрости да му се приближи и помало завидно се гледало на моју позицију на степенику крај њега. Убрзо је постао предмет њихових најфантастичнијих прича. Враћајући се из школе препричавали би како су га видели у граду и како Степа-ово и Степа-оно, а ја сам знала да измишљају. Знала сам да није морнар, ни бивши легионар, да није ништа од свега тога што њима може пасти на памет, да није ништа чак ни од онога што мени може пасти на памет, а падало ми је на памет свашта. И тако сам, захваљујући Стеви, научила још нешто: да је свако и све и ништа, и он сам и приче које се сплићу око њега, и сви ти људи што сплићу те приче, и опет ништа од свега тога.

Кад ми се први пут обратио све је било исто као и иначе. Не бих могла рећи шта је то проузроковало да ме примети. Можда је било нешто хладније него претходних дана, али не мислим да је то имало везе. А можда ме је примећивао и раније, само ја то нисам знала.

Седели смо као и увек на степенику и, као и увек, мој нас је отац, враћајући се с посла, погледао мрко, али ништа није рекао. Када су његови кораци скренули ка степеништу и још само као тромо и уморно стругање допирали до нас, Стева је проговорио. Мало потом двориште које је приметило шта се десило замукнуло је. На пар тренутака, па онда наставило започету игру, али све ближе и ближе нама, привучено радозналошћу, а ипак остајући ван домашаја његовог мирног једноличног гласа, као да се бојало своје сопствене љубопитљивости.

Нити се Стева окренуо ка мени, нити сам га ја погледала. Говорио је као да се и не обраћа баш мени. Као неки шетач који је сео на клупу у парку, седео, седео, па проговорио... Шта је говорио чула је само девојчица што се случајно затекла на клупи.

У почетку га ништа нисам разумела. Почела сам да разумевам тек када сам престала да се трудим, а престала сам да се трудим зато што сам изгубила наду да ћу икада разумети. Мало-помало, поучена Стевиним причама почињала сам да схватам колико тога не схватам баш због своје жеље да схватим, и Стева ми је постао важан. Трчала сам кући из школе у којој је било неких другачијих девојчица него што сам ја, девојчица у црним кожним јакнама којима је било дозвољено да ноћу лутају по граду који сам толико волела, и које нису носиле те смешне ципелице са црвеном машицом зато што је њихов тата добио вишак, а сестри су требале ципеле, трчала сам отуд назад на наш степеник који је постао светилиште неке нове науке, новог сазнања које се упија целим телом, не из жеље за њим, него из опуштености и препуштања. Двориште је у почетку користило разне стратегије пе би ли нам се приближило, пе би ли и оно узело учешћа у томе. После је одустало, а потом нас и заборавило, као што је некада заборављало на мене, увек присутног посматрача.

А Стева је причао свашта. Говорио је како је био у Лондри. Нисам имала појма какво би то место могло бити док случајно у школи нисам сазнала да је то у ствари Лондон. Стева је тамо разносио пице и имао је ципеле купљене специјално за посао и искључиво послу намењене, јер сваки посао треба озбиљно схватити, говорио је, а кад ти је посао да ходаш, шта ти треба? — ципеле, наравно. Те ципеле су биле јаке и лепе, и после, када их је донео са собом, нико овде није имао такве, а Стева није био од оних који се хвале и ако он каже да нико није имао такве, то значи да заиста нико није имао такве, а не да је он тиме добијао на важности, и мени је, кад сам то чула, постало мало лакше што носим оне са црвеном машицом какве би свако могао да има кад би хтео, само, ето, нико неће, осим те моје будаласте сестре...

Тих дана наш дом почела је да посећује тетка-Мила. Мирисала је не белу кафу и имала велике груди, а ходала је као лађа. Лела је није волела. Тата се полако од лиске дувана претварао и шишарку. Још је био далеко од цвета и вероватно никада више ни неће процветати, али ипак боље шишарка него лист дувана. Ја нисам имала ништа против тетка-Миле. Волела сам кад би ми донела доручак у кревет. А и пекмез је лепо спремила. Мирисао је на рум. Неки пут кад би ме загрлила пријала су ми та њена бибајућа недра са мирисом беле кафе. Када ми не би пријала, стисла бих зубе и отрпе-

ла. То би било у тренуцима кад бих се сетила маме. Није тетка-Мила била крива. Волела сам што је долазила све чешће и задржавала се све дуже. Није ми засметало када је једнога дана, без најаве, и остала.

Тата-Шишарка на својим поврацима с посла није више мрко гледао мене и Стеву како седимо на степенику. Журио је горе у топла кухињска испарења. Постао је поверљивији и према граду: одласци у школу нису више били наши једини додирни с њим. Прво смо добиле дозволу за послести-чарницу недељом, а потом и за зоолошки врт. Одавно сам чезнула да видим ту чудесну птицу јако о којој ми је причао Стева.

Када је дошла зима Стева и ја више нисмо могли да седимо на свом степенику и дуго га није било. Био је распуст, бео, када се појавио на вратима наше куће. Отац га је зачуђено погледао.

— Донео сам Смилки књигу — рекао је, као да је најприроднија ствар на свету да се он тек тако појави на нашем кућном прагу. Насмешио се као стари знанац који се ових дана вратио из неке далеке земље и ушао.

Отац је неко време био у недоумици, а онда је прихватио Стеву. Сви су га прихватили, осим Леле, наравно. Она се понашала као између два табора и као вишак у оба. Била је љута на тату и мене што нисмо попут ње истрајни у својој патњи за мамом, што пристајемо да волимо и неке друге људе. Често је седела крај прозора и гледала у брег. Стева је завијао своје танке цигарете док сам ја читала или слушала шта говори. Тета-Мила и тата су ћутећи живели своју топлину. И тако све до пролећа, када је све постало другачије. Можда због пролећа, а можда и због Стевиних прича.

Град ме више није толико привлачио, мада ме је и даље верно чекао прострт на истом месту, сећајући се наше некадашње љубави. Није му више успевало да ме разбуди ноћу, неке сам другачије снове сањала. Неразбудљиве. Љескање лење реке протегнуте на првом јутарњем сунцу није ме више мамило. Нисам га ни примећивала. Све чешће сам одлазила у честар преко пруге, сама и тужна.

То пролеће донело је тугу. Таласе и таласе, облаке и облаке туге, и тој тузи, не мени, сметали су други људи. Волела је да се осамљује, да седи на свом изабраном камену, горе у честару, одакле се пружао поглед на нашу малу насеобину шћућурену под брегом преко пруге. Гледала сам ту кошницу у којој се нешто стално мицало и чинило ми се како немам ваздуха, ја или та моја туга да га немамо, свеједно, пошто смо на тренутке бивале једно. Седеле смо горе сатима, па онда данима. Неки пут бих се наљутила и нисам хтела да седим на истом камену с њом. Села бих под камен, а она на њега, и притискала би ме одозго својим ћутећим присуством. Негде у то време приметила сам и да укућани заћуте када се појавимо. Туга и ја. Уђемо у собу и онда настане мук. Тета-Мила ме брижно погледа, па онда оборни поглед, а тата ме ни не погледа, али обавезно испусти оно што држи у рукама и опсује. Ако су му руке празне само се накашље.

Нико ме ништа није питао. Ваљда нису знали шта би ме питали, а и боље је било тако, јер бих ја још мање знала шта да им одговорим. Нисам имала одговор ни на једно питање. Само ми је стално недостајао ваздух, али не као да ћу се угушити, већ некако слаткасто ми је недостајао, и плућима сам слутила да га негде мора бити, негде у тим даљинама на које ми је мирисао Стева.

Са доласком пролећа он је престао да свраћа, изненадно као што се и појавио. Мислим да је мој отац, а да то ни сам није знао, моју тугу пове-

зивао са његовим нестанком — сваки пут када би га Лела поменулу намрштио би се, а тета-Мила којој је био драг није га више помињала.

Ја не знам да ли су моја Туга и Стева били у некој вези. И да јесу, није ми то било важно. Не знам чак ни да ли ми је недостајао он, онај мирис даљине, или ми је било жао што се никада нисам усудила да га лизнем — можда му је кожа стварно била слана, од ветрова...

Знала сам да га више никада нећу видети. Напросто сам то знала и нисам се питала откуда знам — научила сам се уз њега да волим оно што јесте кад јесте и да се не питам где је када више није.

Ипак, сваки пут кад бих прошла крај степеника, поново одмрзлог, што као да нас је чекао, штрегнуло би ме нешто под ребрима, и није то био бол, него сета, чежња нека, па бих му пришла, сама, села и седела ту дуго и замишљено, јер он је памтио све наше приче и разумео их је, или можда није, а ако и није, знао је, као што сам и ја сада знала, да није толико важно разумети.

Седела бих тако све док ме одгоре не би неко позвао и кад бих се појавила на вратима осећала сам у њиховом ћутању да је том позиву претходило читаво већање — да ли да ме зову, или да ме не зову, и шта ли ја то тамо радим, и како, и зашто, и да ли... а ја сам желела да им кажем као што је то мени Стева рекао ћутећи СВЕ, само они нису имали уши за тишину.